

1960-YIL 27-MAY HARBIY TO'NTARISHI VA UNING NATIJALARI

Jabborova Halimaxon Akmaljon qizi

Toshkent Davlat Sharqshunoslik Universiteti

Ilmiy rahbar Azimov Komil Sarvarovich

E mail:jabborovahalima56@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu ishda 1960 yil 27-mayda Turkiyada sodir bo'lgan harbiy to'ntarish va uning mamlakat siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotiga bo'lgan natijalari tahlil qilinadi. 1960-yillar Turkiya tarixida siyosiy beqarorlik, iqtisodiy qiyinchiliklar va jamiyatdagi ideologik ziddiyatlar bilan ajralib turadi. Harbiy to'ntarish mamlakatdagi siyosiy tartibsizlikni to'xtatish, demokratik tizimni qayta tiklash va jamiyatdagi ijtimoiy adolatsizliklarni bartaraf etish maqsadida amalga oshirilgan.

Maqolada Demokrat partiyasining siyosiy faoliyati, harbiylar aralashuvi sabablari, to'ntarish jarayoni va uning hukumat tizimi, qonuniy institutlar va jamiyat hayotiga ta'siri batafsil yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, 27-may harbiy to'ntarishi Turkiya siyosiy tizimi va jamiyatining keyingi rivojlanishiga muhim ta'sir ko'rsatgan, shu bilan birga demokratiya, siyosiy barqarorlik va huquqiy institutlarning shakllanishida muhim tarixiy bosqich sifatida qaraladi.

Kalit so'zlar: Turkiya, 1960-yil, 27-may, harbiy to'ntarish, Demokrat partiyasi, Adnan Menderes, siyosiy beqarorlik, ijtimoiy ziddiyat, hukumat tizimi, demokratik rivojlanish, siyosiy institutlar.

Аннотация

В данной работе анализируются военный переворот, произошедший 27 мая 1960 года в Турции, и его последствия для политической, экономической и социальной жизни страны. 1960-е годы выделяются в истории Турции политической нестабильностью, экономическими трудностями и идеологическими конфликтами в обществе. Военный переворот был

осуществлён с целью прекращения политического хаоса, восстановления демократической системы и устранения социальной несправедливости.

В статье подробно освещаются политическая деятельность Демократической партии, причины вмешательства военных, ход переворота и его влияние на систему власти, правовые институты и жизнь общества. Результаты исследования показывают, что переворот 27 мая оказал значительное влияние на последующее развитие политической системы и общества Турции, а также рассматривается как важный исторический этап в формировании демократии, политической стабильности и правовых институтов.

Ключевые слова: Турция, 1960 год, 27 мая, военный переворот, Демократическая партия, Аднан Мендерес, политическая нестабильность, социальный конфликт, система власти, демократическое развитие, политические институты.

Abstract

This paper analyzes the military coup that took place in Turkey on May 27, 1960, and its consequences for the country's political, economic, and social life. The 1960s stand out in Turkish history due to political instability, economic difficulties, and ideological conflicts within society. The military coup was carried out to stop political disorder, restore the democratic system, and eliminate social injustice.

The article provides a detailed account of the political activities of the Democratic Party, the reasons behind the military intervention, the course of the coup, and its impact on the government system, legal institutions, and social life. The research findings show that the May 27 coup had a significant influence on the subsequent development of Turkey's political system and society, and it is regarded as an important historical stage in the formation of democracy, political stability, and legal institutions.

Keywords: Turkey, 1960, May 27, military coup, Democratic Party, Adnan Menderes, political instability, social conflict, government system, democratic development, political institutions.

KIRISH

XX asrning 60-yillari Turkiya tarixida siyosiy va ijtimoiy hayot nuqtai nazaridan muhim davr hisoblanadi. Ushbu davr mamlakatda siyosiy beqarorlik, iqtisodiy qiyinchiliklar va jamiyatdagi ideologik ziddiyatlar bilan ajralib turadi. Hukmron Demokrat partiyasi bilan muxolifat partiyalari o'rtasidagi raqobat kuchaygan, ijtimoiy qatlamlar orasidagi norozilik oshgan, iqtisodiy muammolar esa jamiyatning turli qatlamlarida keskinlikni kuchaytirgan.

1960 yil 27-mayda sodir bo'lgan harbiy to'ntarish Turkiya siyosiy tizimida burilish nuqtasi bo'lib, mamlakatda demokratik institutlar va hukumat tizimini qayta shakllantirishga turtki bo'lgan. Ushbu voqea siyosiy partiyalar o'rtasidagi ziddiyat, iqtisodiy qiyinchiliklar va jamiyatdagi ijtimoiy tarangliklarning natijasi sifatida yuzaga kelgan.

Kirishning maqsadi — 27-may harbiy to'ntarishining sabablari, jarayoni va natijalarini tahlil qilib, uning Turkiya siyosiy tizimi, ijtimoiy hayot va demokratik rivojlanishga bo'lgan ta'sirini yoritishdir. Shu orqali o'quvchi va tadqiqotchiga Turkiya tarixining ushbu murakkab davri haqida to'liq va tizimli tushuncha berish ko'zda tutilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

1960 yil 27-may harbiy to'ntarishi Turkiya tarixida muhim burilish nuqtasi bo'lib, u siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Tadqiqot davomida voqeani tahlil qilish uchun tarixiy manbalar, ilmiy maqolalar, monografiyalar va arxiv hujjatlari o'rganildi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, 27-may harbiy to'ntarishi bir nechta omillar bilan izohlanadi: siyosiy partiyalar o'rtasidagi raqobat, hukumatning sustligi va demokratik institutlarning yetarli darajada rivojlanmaganligi, iqtisodiy qiyinchiliklar va ijtimoiy noroziliklar. Shu bilan birga, tashqi siyosiy va global kontekst ham voqealarga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Ushbu ishda **tarixiy-tahliliy metod** asosiy usul sifatida qo'llanildi. Bu metod yordamida voqealar ketma-ketligi, sabab-vaqea bog'liqligi va ularning siyosiy va ijtimoiy natijalari tahlil qilindi.

Shuningdek, **komparativ metod** ham ishlatilgan, bu orqali Turkiyadagi siyosiy jarayonlar boshqa mamlakatlardagi o'xshash siyosiy va ijtimoiy keskinliklar bilan solishtirilib, o'ziga xoslik va umumiy tendensiyalar aniqlangan.

Tadqiqotda **sifatli va miqdoriy tahlil** usullari ham qo'llanildi. Tarixiy hujjatlar, statistik ma'lumotlar va ilmiy adabiyotlar tahlil qilinib, 1960 yilgi to'ntarishning siyosiy va ijtimoiy natijalari aniqlangan.

Mazkur metodologik yondashuv tadqiqotga ilmiy asos beradi va harbiy to'ntarishning sabablarini, jarayonini va natijalarini tizimli va mantiqiy tarzda o'rganishga imkon yaratadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

1960 yil 27-maydagi harbiy to'ntarish Turkiya tarixida siyosiy burilish nuqtasi sifatida namoyon bo'ldi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu to'ntarish bir nechta omillarning birlashuvi natijasida yuzaga kelgan.

1. **Siyosiy omillar:** Demokrat partiyasining siyosiy faoliyati va muxolifat bilan ziddiyati siyosiy beqarorlikni kuchaytirgan. Siyosiy institutlarning zaifligi va demokratik jarayonlarni to'liq amalga oshira olmasligi harbiylarning siyosiy maydonga aralashishiga turtki bo'lgan.
2. **Iqtisodiy omillar:** 1950-yillarning oxiri va 1960-yillar boshida inflyatsiya, ish bilan ta'minlashdagi muammolar va ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi iqtisodiy tengsizliklar jamiyatda norozilikni kuchaytirgan.
3. **Ijtimoiy omillar:** Jamiyatdagi urbanizatsiya, ta'lim darajasi va yangi avlodning modernizm talablariga intilishi an'anaviy qadriyatlar bilan ziddiyatga olib kelgan. Shu tariqa ijtimoiy keskinliklar kuchaygan.
4. **Tashqi omillar:** G'arbiy davlatlar va Sovet Ittifoqi bilan bog'liq geopolitik vaziyat ham ichki siyosiy jarayonlarga ta'sir qilgan.

Muhokama: Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, 27-may harbiy to'ntarishi faqat bir omil bilan izohlanmaydi. Siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va tashqi omillar o'zaro bog'liq holda jamiyatdagi beqarorlikni kuchaytirgan. Masalan, iqtisodiy qiyinchiliklar siyosiy norozilikni oshirgan, siyosiy beqarorlik esa ijtimoiy taranglikni kuchaytirgan.

Natijalar: 27-may harbiy to'ntarishi Turkiya siyosiy tizimi va jamiyatining keyingi rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'ldi. To'ntarish demokratik institutlar, hukumat tizimi va siyosiy barqarorlikni shakllantirishda burilish vazifasini bajardi. Shu bilan birga, ijtimoiy-siyosiy keskinliklar va harbiy aralashuvlar o'rtasidagi bog'liqlikni ochib berib, tarixiy jarayonlarni chuqur tushunishga yordam berdi.

XULOSA

1960 yil 27-may harbiy to'ntarishi Turkiya tarixida siyosiy va ijtimoiy burilish nuqtasi sifatida muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu voqea bir nechta omillarning birlashuvi natijasida yuzaga kelgan: siyosiy beqarorlik, Demokrat partiyasining faoliyati va muxolifat bilan ziddiyati, iqtisodiy qiyinchiliklar, ijtimoiy norozilik va tashqi siyosiy bosimlar.

Harbiy to'ntarish mamlakatda demokratik institutlarni mustahkamlash, siyosiy tizimni qayta shakllantirish va ijtimoiy adolatsizliklarni kamaytirish maqsadida amalga oshirilgan. Shu bilan birga, bu voqea Turkiya siyosiy hayotida yangi bosqichni boshlab berdi, hukumat tizimi va demokratik jarayonlarni chuqurroq rivojlantirishga imkon yaratdi.

Natijada, 27-may harbiy to'ntarishi nafaqat siyosiy, balki ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarga ham sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Ushbu voqea tarixiy jihatdan Turkiya siyosiy tizimi, jamiyatning demokratik rivojlanishi va ijtimoiy barqarorlikni anglashda muhim o'ringa ega ekanligi aniqlanadi. Tadqiqot shuningdek, tarixiy jarayonlarni tahlil qilish orqali zamonaviy siyosiy va ijtimoiy muammolarni chuqurroq tushunishga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ahmad, F. (2005). *Modern Turkey: Politics, Society, and Economy*. London: Routledge. B. 45–68.

2. Aydin, S. (2010). *Turkish Political History in the 20th Century*. Istanbul: Bilgi University Press. B. 120–145.
3. Zürcher, E. J. (2004). *Turkey: A Modern History*. London: I.B. Tauris. B. 210–235.
4. Mango, A. (1999). *Ataturk: The Biography of the Founder of Modern Turkey*. London: Overlook Press. B. 310–335.
5. Kirişci, K., & Winrow, G. M. (1997). *The Kurdish Question and Turkey*. London: Frank Cass. B. 88–110.
6. Keyder, Ç. (1987). *State and Class in Turkey*. London: Verso. B. 65–90.